

Виходить випу-
скамп в 2^{1/2} арк.
1. (13.) и 16. (28.)
кожного місяця.

ПРАВДА

Редакція и ад-
міністрація під
н. 12. на улиці
Осолоднєснх.

письмо літературно-політичне.

„В своїй хаті своя правда и сила и воля.“

Ціна передплати: на рік 6 зр., на пів року 3 зр., на чверть року 1 зр. 50 кр. За оголошеня (инсерати) платиться по 5 кр. від одної стрічки дрібним друком — з долученєм 30 кр. на стемпель за кождоразове уміщенє.

ЧАСТЬ ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА.

ИВАН ЯЧМІНЬ.

(Щісля Burns-a.)

Колись, давно вже, три царі,
У купі царювали, —
Розлютувалися за щось
И грізно приказали:

Най згине той Иван Ячмінь!
Беріть, ціпами бийте,
Калічте, нівечіть, давіть,
На смерть ёго забийте!

Взяли Ивана Ячменя,
Ціпами добре били,
И каменем терли и пекли,
И кров з ёго давили.

И у барила, у кадки
Червону кров точили:
Помер, помер Иван Ячмінь!
Всі люде говорили.

И кров ёго пили з склянок —
Хто з вечера, хто з рана —
Помер, помер Иван Ячмінь,
Та більше вже не встане!

Поліз Иван Ячмінь у верх,
У голові бушує,
И мозгом крутить й веселить,
И язиком панує.

Злякались три царі й кричать:
„Народ щось галасує,
Воскрес, воскрес Иван Ячмінь,
И наш народ бунтує!“

А божий люд все не та не,
Та весело гукає:
Нехай живе Иван Ячмінь
И нас розвеселяє!

Василь С. Кулик.

Посваривши на мене, скільки треба було, за мою сміливість, знягчів він и по-приятельски питався, через що я знов попусувався и з пильного та чемного хлопчика зробився лінивцем та гільтаєм? Я відповів отверто, що причиною всего — Арифметичка.

„Як то Арифметичка?“

Тут розповів я отцєви о трудности тої науки, або, лучше сказати, тої тетрадки — наука тогді представлялась мені не инакше, як в виді тетрадки, або книжки, котру вивчи й будеш мудрий.

Батько вислухав мене пильно и, не відповівши на те ні злого ні доброго, післав мене до інколи. Як вернувся я на квартиру — се було по обіді —, казав мені убраться в новий, що иню тепер привезений сурдут, и повів мене... куди ж? до Якова Яковлєвича. Мене би се дуже затрівожило, коли б в обходженю батька зо мною не обявлялась якась прихильність, котрої я собі тогді не міг витолковати и порозумів її аж опісля.

(Дальше буде.)

ЛИТЕРАТУРА

российска, великоруска, українска и галицька.

IV.

(Дальше.)

Як би не далеко було до зреалізованія сього идеалу (ми думаємо, що не дуже то далеко, але в усякому разі у таких ділах не можна лічити на місяці та й на роки, — важнійш усього, щоб сознавались и висказувались провідні ідеї): ми мусимо признатись, що боїмось не стілько за те, щоб російська громада не зрозуміла єго, не здоліла появи́ти нового народоправного и краєправного патріотизму російского и славянофільства, скілько за самих Славян западных, особливо Австрійських, которі можуть задержати и патріотизм и славянофільство у самій Росії у старій єго формі. Судимо так з приміру Чехів, которі доси не раз називали ліберальну партію у Росії німецькою, хоть самі виявили не раз самі німецькі погляди на Росію, думаючи про себе, а то и кажучи голосно, що Росія сама не способна до культури, и збираючись у Росії грати роль культуртреґерів німецких. И вони справді узялись за неї, т. є. вбільшують бюрократично-ташкентский еле-

мент на спосіб остзейських Німців. Чехи не хотять зрозуміти ту правдиво патріотичну партію у Росії, которая ставить реальні інтереси нутрешнього поступу и добробиту народу висче демонстрацій панславистичних и народного державно-воєнного величчя; Чехи водяться без розбору з ретроградними елементами у Росії, які иногді примішуються до славянофільства, але на ділі мало мають спільного з ідеями кращих славянофілів, — ческі авторитети не одобряли українського руху, а похваляли святоюрський непросвіщений централізм, так само як у себе Чехи ставлять ідеї соціально-культурного народнього прогресу низче ідеї про корону св. Вацлава, водяться з ультрамонтанами и феодалами, централістично глядять на Словаків и т. д. Про другі, менш розвинуті народи серед австрійських Славян и їх національні партії я говорити нічого.¹⁾

Однако ми маємо усе право надіятись, що такі незгодины, як та, яку терпить тепер чеська опозиция, такі факти, як те, що

¹⁾ Ми вже раз казали, що справдішню російську літературу, справдішню російську просвіщену громаду, жерело усякого поступу, що збільшує и силу державу Росії, хоть и не кричить про те, робить та література и громада, которая вийшла з так званої колись партії западників. До цієї літератури належить и Пушкін и Лермонтов, критик цієї літератури Бєлінський оцінив первий и вияснив Гоголя, которого згубили псевдопатріоти, — з кружка западників вийшов Тургенев, Герцен и нова після-Гоголева література, критик которой Добролюбов вияснив и самого народнього з писателів великорусских, теж не раз попадавшогося у славянофільські доктрини Островского. Западники вказували на ахіллесову п'яту Росії, рабство, тогді як, перед восточною воїною и у часи її, псевдопатріоти и українофіли кликали Російського орла на Драву, Мораву и т. п., — або порекладали у стиха (Языков, кн. Вяземский и т. и.) и у прозу (Погодин) салдацку поговорку: шапками задидася! — наша матушка Расія всему світу голова и т. и. — Чия вийшла правда, яка Росія стала дужча: до-реформенна, чи послі-реформенна, думаємо нічого питати. Без спору, и між Славянофілами були люде, як К. Аксаков, П. Кирієвскій, Хомяков, які часами бачили ту ахіллесову п'яту, и молодші славянофіли (Ив. Аксаков, Гильєрдинг, Самарин и др.) чесно послужили новій Росії у часи еманципації крестян, — але їм ніколи не удалося одірватися коначно од обскурантної, холопско-шовіністичної партії, которая колись заявляла себе реакційними мірами Шиншкова, Магницкого и др., самодовільними річчями Погодина, которая заставила Гоголя одректись од своєї кращої слави и видати Переписку и т. д. Од того и тепер до славянсько-благотворительних комітетів примазується багато реакціонерів, обскурантів, бюрократичних ворогів реформ у Росії и самі бюрократичні виродки колишнього западництва, як кружок Каткова, который колись так сміявся над славянофільством и од которого хотів так одрізнитись чесний Ив. Аксаков. — Сі уєї примазки до славянофільства у Росії зовсім закривають ті добрі зерна, тих чесних и освічених людей, тих правдивих славянофілів, правдивих любителів народу у Росії и у Славян, які є и тепер між членами славянських комітетів; сі примазки и безрозборна дружба западно-славянських патріотів з сими комітетами є

Чехи побачили у Галиччині на своєму боку тільки охайну їм українську партію, що п. Палацкому прийшлося полемізувати з публицистами ім же окриленого централізму російського, що у Росії антипатія до чеської імміграції у педагогії стала майже загальною и росте навіть и серед членів славянського благотворительного комітету, котрий сього року рішив не давати субсидий іммігрантам славянським, що комічна історія з греко-руською церквою у Празі (у котрій один з кандидатів у чеські міністри тішивсь тим, що переробив св. Вероніку на св. Варвару) и з дозволами, подарованими Московскою городскою думою, стала посміхом у Росії ще раніше и більше, ніж у Австрії, — що те усе поведе чеських патріотів до більш логічного народоправного поступовання, початок которого ми вже бачимо в більшій енергії, котору заявля' тепер перед старими Чехами молодо-чеська партія. Аналогічні прояви ми бачимо и серед других Славян: Словішів, Галичан, — треба тільки сим молодим партіям стати поміж собою у солідарність, и привести свої погляди у логічний зв'язок з передовими соціально-

причиною опозиції, яку ведуть правдиві представителі російської літератури и політики проти славянофільської пропаганди у Росії и за границею, — и не хотять оцінити, яку силу може мати славянофільство, як и питання про „україну“ Росії для пропаганди народоправних и красправних ідей у Росії. Випа тут обостороння, — але більш на боці західних Славян, ніж сих російських західників, котрих неправо звуть Славяне західниками, а то и німцефільами, и котрих правдивіше було б назвати справжніми ультраросійськими, або й великоруско-петербурзькими сепаратистами. Правда, щоб се усе зрозуміти, треба добре знати історію літератури и громади у Росії за останній вік, але кому ж би й знати се, як не приятелям Росії у славянстві? Багато и тепер без великого труда можна зрозуміти про сі діла з Герценової книги *De développement des idées révolutionnaires en Russie*, з статей п. Пипіна „Характеристики“ и пр., з розбору річей п. Погодіна у Вѣстнику Европы за 1872 р. и т. д. Будемо надіятись, що українці заповнять ту порожноту, яка ділить славянофільство од західництва, західно-славянських націоналістів од великоруско-петербурзьких прогресистів: Київ самою природою поставлений не тільки свого роду вікном з Росії у Европу, як и Петербург, але й свого роду серцем Росії, як и Москва, — и се йому признача' особливо важну місію у Росії и Славянщині, котору він и одправляв не раз, хоть більш інстинктивно, здається, ніж свідуючо. А свідуюча місія його стане великою, коли Українці почують себе Українцями, згорланізують свою силу, — але пімнуть и те, що Київ не тільки центр України, але один з центрів усієї Руси. — Еге, павове, Київ обlige и централістів, але й сепаратистів, и у Росії и за Росією. Хто раз його признав, той підорвав московський національний партикуляризм, петербурзький державний централізм, той признав українофільство, — але у той-же час завіс руку и на партикуляризм український, и, на скільки Галиччина не хоче відриватись од України, то й на галицький. — Ми маємо одначе кріпку надію, що „чесний“ Київ перемеле усі непорозуміння у добре європейско-славяно-руське борощо!

культурними ідеями нашого віку. Се буде новий правдиво-освітний і народний славизм, на зміну тому романтичному славизму, що вже одслужив свою службу, а часом і шкодив славянському ділу, бо він увесь вкладався у слова, котрі ще у минулому столітті сказав лужицко-сербський філолог Френцель: *Si par virtuti Slavis fortuna fuisset, orbis adoraret Slavica sceptrum tremens*. А такий новий, народний, мирно-освітний славизм не може не здружитись з Россеєю новою, на других міцніших началах, ніж ті, на которых хотів здружитись з старою Россеєю старий романтичний панславизм. Сей новий панславизм мусить воілювати сили кожного славянського племені і підняти силу Славян перед світом, як перед тим, що не хоче випустити з заліз своєї експлуатації славянські племена, так і того, що радий би бачити Славян самоправними, та боїться, що славянська сила послужить не волі і світлу, а темноті і неволі. Перед сим питанням, про се, як би подавлення тепер на власних землях Славянами і через те одставшим у культурі од других народів, підняти, яко людям освіченим і вольним, при сочувних голосах передових партій у других народів, — перед сим основним ділом те питання, чи буде три, чи два, чи один політичних союзів з Славян, є діло меншої ваги, і ми його не доторкуємося. Але що і у новій епосі славизму Россія з її літературою буде мати не малу силу, — се можна проректи, поглядаючи на те, що і тепер у кожній землі славянській є прихильники Россії, що вона не мало зробила для влегшання чужого гніту над Славянами полуденними, що народ російський найчисленніший, а інтелігенція його вже і тепер замішується в усі великі питання, які займають громади передових європейських народів, що чужинці звертають тепер найбільшу увагу з усіх славянських племен і літератур на Россію і її літературу, найбільш вчать російської мови.

Українцям у Россії, а Галичанам у Австрії може предстоить велика будучність, — а Галичанам особлива користь стати посередниками між Россеєю і западним, особливо австрійським славянством, не втрачаючи у власній оригінальності того, що є дійсно пригодного у ній для власного народу. Сказати, що Українцям і Галичанам краще зайняти тільки ділом власного краю, розвивати власну оригінальність, — буде більш фразою, ніж ділом: Українці мають мало шансів виділитись з Россії не тільки політично, але й культурно. Про політичний сепаратизм, як звично, Українофіли говорять тільки рідко у дірочних волюнтаризмах, — а серйозно і у прозі вони завжди одрікаються од усякої тієї

політичного сепаратизму. Отже літературний сепаратизм, при тому, що усі реальні обставини тягнуть к солідарності з сусіднім, однимешним, близькомовним народом, — се щось таке чудо невидане, которе для своєї зреалізації потребує такого язикового дилетантизму, которого ні один народ, ні одна жива громада на світі ніколи не проявляла. Скорійш би була можлива федерація політична при одній мові — як се бачимо у Америці —, або й повна самостайність політична при одній мові (як се бачимо у одрубності З'єдин. Амер. Держав од Англії, що може повторитись и Сибірю), ніж така унія при двох так близьких мовах, з которих одній ще треба з'організуватись. Інше діло ніж сепаратизм національний, політичний й літературний, се рух до самоуправу земель Українських (а не усієї централізованої України) у соглассю з таким же рухом земель великорусских, рух до народонаравства и до підняття з народа у культуру таких елементів, которі можуть її вбагатити, не псуючи и не розриваючи того багатства и сили, яка вже нажита у куші великоруссами и малоруссами. Інше діло стати, у Росії, як автономний и демократичний елемент, як племя Географією, мовою, історією, соціальними цілями близьке до Славян западних, — стати посередником між Славянами всхідними и западними, між народами меньшими, не маючими власної держави, и народом великим, зложившим національну державу.*) Українці сини

*) Ш. авторови ходить, бачиться, найбільше о те, щоб Малоросен не зривали цілком з літературою великорускою, чи, як її він називає, російською, але щоб користувались нею, не залишаючи при сім вироблюваня своєї найближшої, малорускої. Отже ж нам здається, що спір о те, чи Малоросен мають зовсім зірвати з літературою російською чи ні, є поки що спір чисто теоретичний. Бо з тою гадкою ш. автора, щоб наша література, именно на Україні, розвивалась поступенно, зачинаючи од долу, не будуть чужі не годитись в загалі и сі, котрих би ш. автор може причислив до сепаратистів. Але хто ж може ними сказати, що література малоруска (українська), розвинувшись до певного степеня, на тім вже и стане? Нам здається протинно, що, коли література українська стане більш ніж тепер власністю цілого українського народа, и розвій її буде далеко екзорший, и потреби покажуться далеко більші. Нині — на Україні — в загалі вистарчить, щоб були книжки для народу, книжки педагогічні и беллетристика в народній мові. Але як се усе вже буде в подостатку, як народ и интелекція з народа вироблюючає привикне мати початки просвіти в своїй мові, чи не забажає и дальше сю просвіту на тій-же мові продовжати? Як будуть книжки елементарні, чи з часом не окажется конечна потреба и книжок для шкіл середних и т. д.? — Не говоримо вже о Галичині, де обставини значно відмінні. (Скажемо лиш при сій нагоді, що ш. автор за мало прикладає ваги до націоналізму. Адже ж, коли ми, Русини в Галичині, ними розвиваємо нашу мову и літературу, то ми се винні ідеї націоналізму. И ми передше розвивали враз з Поляками одну літературу, але поставши раз ідею одрубности (сепаратизму) од Поляків, ми покинули польську мову

тих Руссів, що жили автономними країнами і народоправними городами хоть у найвишньому, та усе таки федеральному союзі,—Українці, прилучившись вольно до Москви, дали їй перевагу над Польщею и, значить, рішили питання всеєвропейської важности, кому достанеться первенство на сході Європи, начепили Москві місію боротьби з Турками, звязали її з западом Славянщини и Європи, — український народ у остатні роки своїм держанням у польській повстанню вказав урядови російському, що подавити сепаративні тенденції на западних окраїнах можна тільки політикою, помогающею піднятися корінним массам народів. Хай же тепер Українці возьмуть на себе місію служити опорою усьому автономному, усьому народному серед різних народів и країв у Росії, їх адвокатом перед центротяжними силами у Росії, яко самий більший з автономно-народних елементів и у той-же самий час самий рідний центротяжному, великорусському, берущий часть з Великоруссами у загальній роботі над культурою російською*), сією найміцнішою ниткою, звязующою окраїни з центром. Така праця дасть важність Українцям серед великих и малих народів у Росії, и дасть їм силу ще лучше працювати для власного краю и народу, ставлячи сю працю у широкі рамки не тільки російських, але й світових інтересів.

(Конець буде.)

и польську літературу, а розвиваєм свою. Коли успіхи наші не суть так великі, як би себо бажати, то головною виною тому се, що не всі Русини в Галичині суть на добрій дорозі, и що розвиваються дві або и три літератури рускі у Галичині: при єдиности літературній ми б зайшли далеко дальше. Однак в Росії, де обставини інші, не потребує конче розвій малорускої мови и літератури діятись в несприязи до великорускої (а навіть не потребує діятись з загадкою з гори цілпо цілковитого сепаратизму); бо ж Українці не мають зовсім цілих політичного сепаратизму од Великої Руси, а всякий розвій автономний України у внутрі Росії, у єї границях, не тільки не шкодливий для Росії але й користливий). — Вирочім и цілковитий сепаратизм од Великоруси не видається нам зовсім таким чудовищем, як ш. авторови. Коли бо може бути федерація або й повна самостійність політична при одній мові, то тим більше, здається нам, можливе се при двох мовах, хочби й собі близьких. Припустім же, щоб се дійсно було щось невіданого, що не має собі нігде аналогії, — то й в загалі у відносинах Славян між собою є багато зовсім відмінного від всіх прочих народів на світі. — Ред.

*) Українці можуть враз з Великоруссами старатись розвивати культуру, але кождий з тих народів може се робити у свій власній мові. И з тим годиться, щоб Українці, дбаючи перед всім о себе и працюючи для себе, не перестали при тім дбати и займатися справами цілої Росії. — Ред.